

Μέγεθος οικογένειας και διαμάχη ανάμεσα στα παιδιά σχολικής ηλικίας

Χάλιος Ηλίας

Εκπαιδευτικός, Διεύθυνση Π.Ε. Δυτικής Θεσσαλονίκης
ixalios@gmail.com

Περίληψη

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει την αντίληψη γονέων και παιδιών, αναφορικά με τη διαμάχη (conflict) που υφίσταται ανάμεσα στα παιδιά. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 125 οικογένειες με δυο ή τρία παιδιά (125 γονείς και 125 παιδιά-συμμετείχε ένας γονέας και ένα παιδί από κάθε οικογένεια). Η ηλικία των γονέων κυμαινόταν από 36 έως 41 ($M_{Age} = 38$ έτη) και τα παιδιά ήταν 11 ετών, που φοιτούσαν στη Ε' τάξη Δημοτικού. Τα 71 (57%) ήταν πρωτότοκα, ενώ 58 (46%) ήταν αγόρια. Όσον αφορά στο επίπεδο σπουδών των γονέων, 45 μητέρες (36%) και 42 πατέρες (33%) είχαν πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ 80 μητέρες (64%) και 83 πατέρες (67%) ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο αδελφικής σχέσης (SRQ, Furman & Buhrmester, 1985). Δεν εντοπίστηκαν διαφορές τόσο των γονέων όσο και των παιδιών τετραμελών και πενταμελών οικογενειών ως προς την αντίληψη της διαμάχης, που υφίσταται ανάμεσα στα παιδιά.

Λέξεις κλειδιά: Οικογένεια, γονείς, παιδιά, αντίληψη, διαμάχη

Εισαγωγή

Ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια επηρεάζει την αδελφική σχέση τόσο με θετικό όσο και με αρνητικό τρόπο, δεδομένου ότι τα ευρήματα από σχετικές έρευνες δείχνουν αντιφατικά στοιχεία, αναφορικά με τις επιπτώσεις στην ποιότητά της. Συγκεκριμένα, κάποιες μελέτες έχουν βρει ότι οι νεαροί ενήλικες, που προέρχονται από πολυμελείς οικογένειες, παρουσιάζουν χαμηλότερο επίπεδο ως προς την εγγύτητα, την επικοινωνία, την υποστήριξη και εκφράζουν περισσότερη φιλονικία, σε σύγκριση με τα άτομα που έχουν λιγότερα αδέρφια (Milevsky et al., 2005· Voorpostel et al., 2012). Μάλιστα, όσο περισσότερα παιδιά έχει η οικογένεια τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός επιθετικής συμπεριφοράς ανάμεσα στα αδέρφια, βάσει τεσσάρων τύπων επιθετικότητας: σωματική, λεκτική, κλοπή και πειράγματα (Tirrett & Wolke, 2015). Επίσης, μια παλιά έρευνα έχει δείξει ότι τα παιδιά που προέρχονται από τετραμελείς οικογένειες αναφέρουν πως στην αδελφική τους σχέση βιώνουν θαλπωρή και εγγύτητα σε υψηλότερο βαθμό, συγκριτικά με εκείνα που προέρχονται από πενταμελείς οικογένειες ή και με μεγαλύτερο αριθμό παιδιών (Bowerman & Dobash, 1974).

Ωστόσο, άλλες έρευνες βρήκαν ότι όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια, τόσο υψηλότερο είναι το επίπεδο θαλπωρής και υποστήριξης στις αδελφικές σχέσεις (Connidis, 1994· Riggio, 2006· White, 2001).

Αυτά τα αντιφατικά ευρήματα, σχετικά με την επίδραση του μεγέθους της οικογένειας στην ποιότητα των αδελφικών σχέσεων, προκύπτουν λόγω λειτουργίας των διαφορετικών αναπτυξιακών φάσεων που διανύουν τα αδέρφια (Milevsky et al., 2005).

Τα αδέρφια έχουν κατά καιρούς έντονες διαφωνίες, οι οποίες μπορεί να προκύψουν από διάφορες αιτίες. Σύμφωνα με μια οπτική, ο σημαντικότερος λόγος, που οδηγεί στην αδελφική διαμάχη, είναι η διεκδίκηση για τη γονική προσοχή και φροντίδα (Dreikurs & Dinkmeyer, 1979). Ωστόσο, τα αδέρφια είναι πιθανό να συγκρούονται λόγω μίμησης προτύπου (Bandura, 1977· McHale et al., 2009).

Η έρευνα έχει δείξει ότι όταν στην αδελφική σχέση επικρατεί αρνητικό κλίμα χωρίς υποστηρικτική διάθεση και τα παιδιά βιώνουν εχθρικά συναισθήματα, δημιουργούνται εντάσεις μεταξύ τους και εκδηλώνεται προβληματική συμπεριφορά (Bank et al., 2004·

Brody, 2004· Mathis & Mueller, 2015· Natsuaki et al., 2009· Padilla-Walker et al., 2010· Updegraff et al., 2005). Προς την κατεύθυνση αυτή βρέθηκε επίσης ότι τα αδέλφια, που εμπλέκονται σε συγκρούσεις μεταξύ τους και παράλληλα υφίσταται προβληματική αντιμετώπιση από τους γονείς, εμφανίζουν αυξημένη επιθετικότητα και δυσκολίες προσαρμογής (Garcia et al., 2000· Mathis & Mueller, 2015).

Παρότι τα αδέλφια κατά την παιδική ηλικία συγκρούονται για θέματα ισχύος ή ιδιοτέλειας (όπως ανταλλαγή προσωπικών αντικειμένων) (McGuire et al., 2000), υπάρχουν και καταστάσεις όπου η επιθετικότητα εμφανίζεται με μορφή βίας, η οποία μάλιστα παρουσιάζεται με μεγαλύτερη συχνότητα απ' ότι άλλες μορφές παιδικής κακοποίησης (Button & Gealt, 2009).

Όσον αφορά τη μορφή επιθετικότητας, τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν πως κατά την παιδική ηλικία, σε ποσοστό από 35% έως 83% των παιδιών αναφέρουν ότι εκδηλώνουν σωματική βία ακόμα και με χρήση κάποιας μορφής όπλου προς τα αδέλφια τους, ενώ το ποσοστό αυτό αυξάνεται σε πολύ υψηλό επίπεδο όταν γίνεται αναφορά στη λεκτική έκφραση της επιθετικότητας (Finkelhor et al., 2006· Hoffman et al., 2005). Επίσης, οι συγκρούσεις στα αδέλφια πραγματοποιούνται με συχνότητα 8 φορές ανά ώρα (κατά μέσο όρο) (Dunn & Munn, 1986).

Το υψηλό επίπεδο αρνητικού κλίματος ανάμεσα στα αδέλφια είναι ένας παράγοντας κινδύνου και συνδέεται με αυξημένα συναισθηματικά προβλήματα, όπως για παράδειγμα η εμφάνιση άγχους και καταθλιπτικής διάθεσης (Kim et al., 2007· Stocker et al., 2002· Toth et al., 2011· Vogt Yuan, 2009), τα οποία είναι πολύ πιθανό να εκδηλωθούν έως και ένα χρόνο αργότερα (Buist et al., 2011) ή ακόμα και να αυξηθούν τα καταθλιπτικά συμπτώματα (Richmond et al., 2005).

Ένας παράγοντας που συνδέεται με το επίπεδο της αδελφικής διαμάχης είναι η ιδιοσυγκρασία των εμπλεκόμενων. Τα παιδιά με υψηλότερα επίπεδα ενεργητικότητας και συναισθηματικότητας εκδηλώνουν πιο επιθετική συμπεριφορά προς τα αδέλφια τους, σε σύγκριση με τα παιδιά χαμηλότερου επιπέδου ως προς αυτούς τους παράγοντες (Brody, 1998). Τα παιδιά αυτά εμπλέκονται συχνότερα σε καταστάσεις εκφοβισμού (bullying) στην αδελφική σχέση, από ό,τι εκείνα με ήπια ιδιοσυγκρασία (Menesini et al., 2010). Αξίζει να σημειωθεί ότι στις αδελφικές δυάδες, όπου τα παιδιά λειτουργούν με υψηλά επίπεδα συναισθηματικής έντασης, παρουσιάζεται ακόμη μεγαλύτερη σύγκρουση από εκείνες τις δυάδες, στις οποίες μόνο ένα μέλος έχει αυτά τα ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά (Brody et al., 1987). Επίσης, η αδελφική σχέση παιδιών με έντονο άγχος χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη εχθρότητα, συγκριτικά με την αλληλεπίδραση παιδιών χωρίς άγχος (Fox et al., 2002).

Σημαντικό ρόλο στο αδελφικό συγκρουσιακό κλίμα φαίνεται ότι διαδραματίζει και η αντίδραση των γονέων, καθώς η παρέμβασή τους επηρεάζει τον τρόπο κατάληξης της διαμάχης μεταξύ των παιδιών. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχουν τέσσερις τύποι κατάληξης: α) λύση με συμβιβασμό, β) με συμφιλίωση, γ) με επιβολή και δ) χωρίς λύση. Όταν υπάρχει παρέμβαση από τους γονείς, προκύπτει άμεση λύση κατά 16% των περιστατικών. Σε αυτές τις περιπτώσεις, υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να καταλήξουν οι συγκρούσεις σε συμβιβασμό ή σε συμφιλίωση, από ό,τι όταν οι γονείς δεν παρεμβαίνουν. Στις συγκρούσεις, όπου παρεμβαίνουν αρχικά οι γονείς, αλλά στη συνέχεια τα ίδια τα παιδιά προσπαθούν να επιλύσουν τις συγκρούσεις, καταλήγουν συχνότερα χωρίς κάποια λύση και λιγότερο συχνά η κατάληξη γίνεται με επιβολή των παιδιών προς τα αδέλφια τους (Siddiqui & Ross, 1999). Επίσης, η μη εμπλοκή των γονέων συνδέεται με περισσότερες συγκρούσεις ανάμεσα στα αδέλφια (Tucker & Kazuga, 2013).

Το συγκρουσιακό κλίμα στην αδελφική σχέση έχει επιπτώσεις και σε άλλα πλαίσια (Feinberg et al., 2012· Natsuaki et al., 2009· Snyder et al., 2005). Έχει βρεθεί ότι οι συγκρούσεις και ο εξαναγκασμός ανάμεσα στα αδέλφια αυξάνουν τις πιθανότητες εμφάνισης προβληματικής αλληλεπίδρασης με τους συνομηλίκους (Feinberg et al., 2012),

αλλά και της εμπλοκής των αδελφών σε παραβατικές δραστηριότητες (Natsuaki et al., 2009· Snyder et al., 2005). Σ' αυτό συμβάλλει αρνητικά και το γεγονός ότι τα παιδιά, που βιώνουν συγκρουσιακές αδελφικές σχέσεις, έχουν δυσκολία στο να εκφράσουν συναισθήματα και να αναπτύξουν ενσυναίσθηση (Stocker et al., 2002).

Η ένταση των αδελφικών συγκρούσεων δεν είναι σταθερή κατά την πάροδο του χρόνου, αλλά μεταβάλλεται ως προς την αναπτυξιακή φάση. Φαίνεται ότι οι συγκρουσιακές εντάσεις στα αδέρφια κορυφώνονται στην έναρξη της εφηβείας αλλά στη συνέχεια μειώνεται αυτή η συμπεριφορά (Kim et al., 2006· Stewart et al., 1998).

Ωστόσο, η διαμάχη στα αδέρφια δεν σημαίνει ότι έχει μόνο αρνητικές επιπτώσεις. Σχετικές μελέτες έδειξαν ότι όταν οι αδελφικές συγκρούσεις είναι ήπιας μορφής μπορεί να λειτουργήσουν θετικά, καθώς με τον τρόπο αυτόν παρέχεται στα παιδιά το πλαίσιο για να ασκηθούν στις στρατηγικές διεκδίκησης και επίλυσης διαφωνιών επικοινωνιακά. Αυτές οι αποκτημένες δεξιότητες μπορεί να εφαρμοστούν από τα παιδιά και στο σχολικό πλαίσιο (Brody, 1998· Dunn & Munn, 1986· Dunn, 1998· Lockwood et al., 2001).

Μέσω των συγκρούσεων μπορεί να αυξηθεί η εμπιστοσύνη και η οικειότητα μεταξύ των αδελφών (Satir, 1989). Η αδελφική σχέση, που ισορροπεί ανάμεσα στη στοργή και τη σύγκρουση, δύναται να δημιουργεί ένα θετικό πλαίσιο, όπου τα παιδιά αναπτύσσουν ενσυναίσθηση και θετικές κοινωνικές συμπεριφορές κατά τη διάρκεια, τόσο της παιδικής ηλικίας όσο και της ενήλικης ζωής (Bedford et al., 2000· Brody, 2004). Μέσα από αυτή την αλληλεπίδραση τα άτομα μαθαίνουν τον τρόπο να ρυθμίζουν επιτυχώς τα ατομικά τους όρια και να διεκδικούν την αυτονομία τους (McGuire et al., 2000). Όταν μάλιστα τα αδέρφια χρησιμοποιούν μεταξύ τους λειτουργικές στρατηγικές επίλυσης συγκρούσεων, είναι πιθανό να χρησιμοποιήσουν παρόμοιες στρατηγικές επίλυσης και με τους άλλους, πολλά χρόνια αργότερα (Herrera & Dunn, 1997).

Ωστόσο, η παιδική διαμάχη αναφορικά με το μέγεθος της οικογένειας δεν έχει μελετηθεί επαρκώς. Η παρούσα έρευνα φιλοδοξεί να καλύψει αυτό το κενό και ως εκ τούτου, στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει την αντίληψη τόσο των γονέων όσο και των παιδιών τους σχετικά με την παιδική διαμάχη σε συνάρτηση με το μέγεθος της οικογένειας. Συγκεκριμένα, η μελέτη διερεύνησε το ερώτημα: Κατά πόσο το μέγεθος της οικογένειας διαφοροποιεί την αντίληψη γονέων και παιδιών ως προς τη διαμάχη ανάμεσα στα παιδιά; Με γνώμονα τη σχετική βιβλιογραφία, η ερευνητική μας υπόθεση διατυπώθηκε ως εξής: Όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος της οικογένειας, τόσο περισσότερη αναμένεται να είναι η διαμάχη ανάμεσα στα αδέρφια.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες-Δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν 125 οικογένειες με δύο ή τρία παιδιά. Το τελικό δείγμα αποτελούνταν από 250 συμμετέχοντες (125 γονείς - 1 γονέας συμμετείχε από κάθε οικογένεια - και 125 παιδιά, 1 παιδί συμμετείχε από κάθε οικογένεια). Οι οικογένειες κατοικούν στην ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Μακεδονίας. Η ηλικία των γονέων κυμαινόταν από 36 έως 41 ($M_{Age} = 38$ έτη), ενώ τα παιδιά ήταν 11 ετών και φοιτούσαν στην Ε' τάξη Δημοτικού. Όσον αφορά στην εκπαίδευση γονέων, σε ποσοστό 36% των μητέρων και 33% των πατέρων είχαν πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ 64% των μητέρων και 67% των πατέρων ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σχετικά με τα συμμετέχοντα παιδιά, 71 (57%) ήταν πρωτότοκα, ενώ 58 (46%) ήταν αγόρια.

Εργαλεία μέτρησης

Ερωτηματολόγιο αδελφικής σχέσης (SRQ/ SIBLING RELATIONSHIP QUESTIONNAIRE)

Το ερωτηματολόγιο αδελφικής σχέσης (SRQ: Furman & Buhrmester, 1985) είναι ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς με 48 ερωτήσεις, το οποίο μετρά την αντιληπτή ποιότητα της αδελφικής σχέσης σε κλίμακα 5 σημείων που κυμαίνεται από 1 "καθόλου" έως 5 "πέρα

πολύ". Η προσαρμογή του στα ελληνικά (Αδάμης et al., 2015) υποστηρίζει τη χρήση του στον ελληνικό πληθυσμό. Το SRQ διερευνά τέσσερις διαστάσεις: *σύγκρουση, θαλπωρή, αντιζηλία, κύρος/δύναμη*. Η παρούσα έρευνα εστιάζει στη «Σύγκρουση» (conflict). Η διάσταση αυτή ορίζεται από τη σύνθεση ερωτήσεων σχετικά με τη διαμάχη, την αντιπαλότητα και τη φιλονικία ανάμεσα στα αδέρφια (δείκτης αξιοπιστίας Cronbach's α 0,70). Επιπλέον, για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας υπολογίσαμε τη διαφορά (βαθμός συμφωνίας) μεταξύ των αντιλήψεων γονέων και παιδιών, προκειμένου να αποκτήσουμε ένα μέτρο σύγκλισης ή απόκλισης.

Ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων

Δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων ως εξής: αριθμός μελών της οικογένειας, ηλικία των γονέων, ηλικία των παιδιών, φύλο των παιδιών, σειρά γέννησης των παιδιών, μορφωτικό επίπεδο γονέων.

Διαδικασίες

Η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε μέσω μιας επίσκεψης του ερευνητή σε δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της ευρύτερης περιοχής της κεντρικής Μακεδονίας στη Βόρεια Ελλάδα τον Απρίλιο 2014. Η επιλογή του δείγματος υλοποιήθηκε μέσω "χιονοστιβάδας" (snowball sampling). Στη Δειγματοληψία της χιονοστιβάδας δε χρησιμοποιούνται οι νόμοι των πιθανοτήτων, επομένως η έρευνα αυτή παρουσιάζεται ως πιλοτική και δεν στοχεύει στην εξαγωγή συμπερασμάτων με γενίκευση στον πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής της Β. Ελλάδας από όπου αντλήθηκε το δείγμα (Χαλικιάς κ.ά., 2015). Οι οικογένειες ενημερώθηκαν στο σχολείο από τον ερευνητή, κατά τη διάρκεια επιμορφωτικής συνάντησης. Έλαβε χώρα κατόπιν επικοινωνίας με τους διευθυντές των σχολικών μονάδων. Από τις 135 αρχικά επιλεγμένες οικογένειες, οι 125 συμφώνησαν να συμμετάσχουν στην εν λόγω έρευνα.

Όλοι οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι η συμπλήρωση των στοιχείων είναι ανώνυμη. Για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ζητήθηκε από τα παιδιά (αγόρια και κορίτσια, Ε' τάξης) να απαντήσουν σε όλα τα ερωτήματα με βάση τη δική τους αντίληψη. Στον ίδιο χώρο του σχολείου και το ίδιο ερωτηματολόγιο συμπλήρωσαν και οι γονείς (ο πατέρας ή η μητέρα). Για την ολοκλήρωση των ερωτηματολογίων χρειάστηκαν περίπου 15 λεπτά. Σημειώνεται ότι η μελέτη διεξήχθη σύμφωνα με τα πρότυπα δεοντολογίας της έρευνας με συμμετοχή προσώπων, όπως: της αυτονομίας των προσώπων, της ωφέλειας, της μη βλάβης, της δικαιοσύνης.

Αποτελέσματα

Για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό πακέτο Statistical Package for Social Sciences 21 (SPSS 21).

Αρχικά διερευνήθηκε η ύπαρξη ελλειπουσών τιμών. Δεν παρατηρήθηκαν τέτοιες τιμές. Επιπροσθέτως, διερευνήθηκε η απόκλιση από την κανονικότητα των συνεχών μεταβλητών βάσει οπτικού ελέγχου των γραφημάτων (P-P), καθώς και των ελέγχων Kolomogorov-Smirnov και Shapiro-Wilk. Βρέθηκε στατιστικά σημαντική απόκλιση από την κανονικότητα. Οι επιλεχθείσες αναλύσεις ήταν μη παραμετρικές.

Στη συνέχεια διενεργήθηκε περιγραφική στατιστική, συνδυάζοντας δείκτες κεντρικής τάσης και διασποράς. Σχετικά με την επαγωγική στατιστική, για τη διερεύνηση της διαφοροποίησης δύο ανεξάρτητων ομάδων του δείγματος διενεργήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann-Whitney *U* (Mann & Whitney, 1947) (δεδομένου ότι βρέθηκε απόκλιση από την κανονικότητα), ενώ οι διερευνήσεις για τις διαφοροποιήσεις σχετικά με το αδερφάκι αναφοράς των γονέων ή το αδερφάκι που συμπληρώνει ελέγχθηκαν με τον μη παραμετρικό έλεγχο Kruskal-Wallis. Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας: $P < 0,05$.

Σε σχέση με την παρούσα έρευνα, αναμένεται να είναι αυξημένος ο παράγοντας *Σύγκρουση* και οι υποκλίμακες που τον απαρτίζουν (διαμάχη, αντιπαλότητα και φιλονικία),

όσο περισσότερα είναι τα μέλη της οικογένειας: δηλαδή, περισσότερο στις πενταμελείς οικογένειες σε σχέση με τις τετραμελείς.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το τεστ Mann-Whitney *U* δύο ανεξάρτητων ομάδων του δείγματος (Mann & Whitney, 1947) (Πίνακας 1), σημειώνεται ότι δεν βρέθηκε διαφοροποίηση μεταξύ των τετραμελών και των πενταμελών οικογενειών αναφορικά με την αδερφική διαμάχη τόσο όπως την αντιλαμβάνονται οι γονείς όσο και όπως την αντιλαμβάνονται τα παιδιά.

Πίνακας 1. Μέλη οικογένειας και αντιλαμβανόμενη από τους γονείς αδερφική σχέση

	4-μελής οικογένεια					5-μελής οικογένεια					M-W U	P ^a
	M	SD	Min	Max	Mdn	M	SD	Min	Max	Mdn		
Σύγκρουση_ Γ.	2,7	,8	1,0	4,6	2,7	2,7	,7	1,2	4,1	2,8	6.411,000	,519
Διαμάχη_ Γ	2,5	,9	1,0	5,0	2,3	2,6	,9	1,0	4,0	2,7	6.401,500	,505
Αντιπαλ._Γ	2,4	1,0	1,0	4,7	2,3	2,4	,9	1,0	4,3	2,3	6.704,500	,925
Φιλονικία_Γ	3,0	,8	1,0	5,0	3,0	3,1	,8	1,3	5,0	3,0	6.566,500	,722
Σύγκρουση_ Π	2,7	,9	1,0	5,0	2,7	2,6	,9	1,0	4,8	2,6	6.386,500	,489
Διαμάχη_ Π	2,5	1,0	1,0	5,0	2,7	2,5	,9	1,0	4,7	2,3	6.460,500	,579
Αντιπαλ_ Π	2,5	1,0	1,0	5,0	2,3	2,4	1,0	1,0	5,0	2,3	6.510,500	,645
Φιλονικία_Π	3,1	1,0	1,0	5,0	3,0	3,0	1,0	1,0	5,0	3,0	6.272,000	,362
Βαθμός Συμφων	,0	,8	-2,4	2,1	,0	,1	,7	-2,4	2,8	,1	6.085,000	,184

^a: Μη παραμετρική δοκιμασία ανεξαρτήτων δειγμάτων Mann-Whitney *U*.

Περαιτέρω διερεύνηση διαφοροποιήσεων επικεντρώθηκε: α) στο αν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφοροποίηση στις αντιλήψεις των γονέων σχετικά με το αν γίνεται αναφορά στο πρώτο, στο δεύτερο ή στο τρίτο αδερφάκι, και β) στο αν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφοροποίηση στις αντιλήψεις των παιδιών σχετικά με το αν συμπληρώνει το πρώτο, το δεύτερο ή το τρίτο αδερφάκι. Δεν βρέθηκαν διαφοροποιήσεις σε κάποια από τις δύο διερευνήσεις (Σύγκρουση_Γονείς $P= 0,519 > 0,05$, Σύγκρουση_Παιδιά $P=0,489 > 0,05$, Βαθμός Συμφωνίας $P=0,184 > 0,05$).

Συμπεράσματα

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθεί η αντίληψη τόσο των γονέων όσο και των παιδιών τους σχετικά με την παιδική διαμάχη σε συνάρτηση με το μέγεθος της οικογένειας.

Σύμφωνα με τα ευρήματα αυτής της έρευνας, δεν υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφορά γονέων και παιδιών μεταξύ τετραμελών και πενταμελών οικογενειών ως προς την αντίληψη της διαμάχης, που λαμβάνει χώρα ανάμεσα στα παιδιά. Παρατηρούμε ότι η οπτική τόσο των γονέων και των παιδιών μιας τετραμελούς οικογένειας δεν διαφέρει από την αντίληψη των μελών μιας πενταμελούς, αναφορικά με την αδελφική διαμάχη. Κατά συνέπεια, δεν επιβεβαιώνεται η υπόθεσή μας ότι όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος της οικογένειας, τόσο περισσότερη αναμένεται να είναι η διαμάχη ανάμεσα στα αδέρφια (στις πενταμελείς οικογένειες συγκριτικά με τις τετραμελείς). φαίνεται ότι το συναισθηματικό σύστημα (Bowen, 1976) μιας πενταμελούς οικογένειας δεν διαφέρει από το συναισθηματικό σύστημα της τετραμελούς και δεν υφίσταται διαφορετική γονική επίδραση, τουλάχιστον ως προς τη διαμάχη στην αντιλαμβανόμενη (τόσο από τους γονείς όσο και από τα παιδιά) αδελφική σχέση. Επισημαίνεται ότι το εύρημα αυτό δεν συμφωνεί με τα ευρήματα άλλων μελετών (Milevsky et al., 2005· Tippett & Wolke, 2015). Πιθανώς, η παρατηρούμενη αντιφατικότητα στα ευρήματα (σχετικά με την επίδραση του μεγέθους της οικογένειας στην ποιότητα των αδελφικών σχέσεων) προκύπτει λόγω λειτουργίας των διαφορετικών αναπτυξιακών φάσεων που διανύουν τα αδέρφια (Milevsky et al., 2005). Επίσης, το

συγκεκριμένο εύρημα της παρούσας έρευνας μπορεί να θεωρηθεί ότι αποκτά νόημα μέσα στο πλαίσιο της ελληνικής οικογένειας με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της (Κατάκη, 1998).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να εξεταστεί σε μελλοντικές μελέτες κατά πόσο διαφοροποιείται η αντίληψη της αδελφικής διαμάχης μεταξύ τετραμελών και οικογενειών με μεγάλο αριθμό παιδιών (>4).

Επίσης, δεδομένου ότι η παρούσα μελέτη βασίστηκε σε ερωτηματολόγια και ποσοτικές αναλύσεις, σημειώνεται ότι μια ποιοτική προσέγγιση με διεξοδικές συνεντεύξεις θα βοηθούσε στην απόκτηση βαθύτερης κατανόησης σχετικά με το εν λόγω φαινόμενο.

Θεωρούμε τη διερεύνηση του θέματος της παρούσας πιλοτικής μελέτης σημαντική, καθώς αποτελεί μια προσπάθεια στη διερεύνηση των σχέσεων των αδερφών σε οικογένειες με δύο και τρία παιδιά. Οι γονείς με τρία παιδιά δεν ανέφεραν περισσότερες συγκρούσεις μεταξύ των αδερφών από τους γονείς με δύο παιδιά.

Μελλοντική έρευνα με Πιθανοτική Δειγματοληψία, περισσότερες ομάδες σύγκρισης (οικογένειες με διαφορετικό αριθμό μελών: 2, 3, 4, 5, 6 κλπ) και χαρακτηριστικά όπως το ΚΟΙΕ επίπεδο των γονέων, η γονική συμπεριφορά και ψυχική υγεία, θα διαφωτίσει τη σχέση μεγέθους της οικογένειας και σύγκρουσης των αδελφών.

Αναφορές

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bank, L., Burraston, B., & Snyder, J. (2004). Sibling conflict and ineffective parenting as predictors of adolescent boys' antisocial behavior and peer difficulties: Additive and interactional effects. *Journal of Research on Adolescence*, 14, 99–125. doi:10.1111/j.1532-7795.2004.01401005.x
- Bedford, V. H., Volling, B. L., & Avioli, P. S. (2000). Positive consequences of sibling conflict in childhood and adulthood. *The International Journal of Aging and Human Development*, 51, 53–69.
- Bowen, M. (1976). *Family therapy: theory practice*. New York: Gardner Press.
- Bowerman, C. E., & Dobash, R. M. (1974). Structural variations in inter - sibling affect. *Journal of Marriage and Family*, 36(1), 48 - 54.
- Brody, G. H. (2004). Siblings' direct and indirect contributions to child development. *Current Directions in Psychological Science*, 13, 124–126.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., & Burke, M. (1987). Child temperaments, maternal differential behavior, and sibling relationships. *Developmental Psychology*, 23, 354–362.
- Brody, L. R., Copeland, A. P., Sutton, L. S., Richardson, D. R., & Guyer, M. (1998). Mommy and daddy like you best: Perceived family favoritism in relation to affect, adjustment and family process. *Journal of Family Therapy*, 20, 269 - 291.
- Buist, K. L., Dekovic, M., & Gerris, J. R. M. (2011). Dyadic family relationships and adolescent internalizing and externalizing problem behavior: effects of positive and negative affect. *Family Science*, 2, 34–42.
- Button, D. M., & Gealt, R. (2009). High risk behaviors among victims of sibling violence. *Journal of Family Violence*, 25, 131–140.
- Connidis, I. A. (1994). Sibling support in older age. *Journal of Gerontology*, 49(6), S309 - S317.
- Dreikurs, R. & Dinkmeyer, D. (1979). *Ενθαρρύνοντας το παιδί στη μάθηση*. Αθήνα: Θυμάρι.
- Dunn, J. & Munn, P. (1986). Sibling quarrels and maternal intervention: individual differences in understanding and aggression. *Journal of Child Psychiatry and Psychology*, 27(5), 583–595.
- Dunn, J. (1998). Siblings, emotion, and development of understanding. In S. Braten (Ed.), *Intersubjective communication and emotion in early ontogeny: Studies in emotion and social interaction* (pp. 158–168). New York: Cambridge University Press.

Feinberg, M., Solmeyer, A.R., & McHale, S. M. (2012). The Third Rail of Family Systems: Sibling Relationships, Mental and Behavioral Health, and Preventive Intervention in Childhood and Adolescence. *Clin Child Fam Psychol Rev*, 15, 43–57. DOI 10.1007/s10567-011-0104-5.

Finkelhor, D., Ormrod, R., & Turner, H. (2006). Kid's stuff: the nature and impact of peer and sibling violence on younger and older children. *Child Abuse and Neglect*, 30(12), 1401–1421.

Fox L.T., Barrett P. & Short, A. (2002). Sibling Relationships of Anxious Children: A Preliminary Investigation. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 31(3), 375-395.

Furman, W. & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the qualities of their sibling relationships. *Child Development*, 56, 448-461.

Garcia, M. M., Shaw, D. S., Winslow, E. B., & Yaggi, K. E. (2000). Destructive sibling conflict and the development of conduct problems in young boys. *Developmental Psychology*, 36, 44–53.

Herrera, C., & Dunn, J. (1997). Early experiences with family conflict: Implications for arguments with a close friend. *Developmental Psychology*, 33, 869-881.

Hoffman, K. L., Kiecolt, K. J., & Edwards, J. N. (2005). Physical violence between siblings: a theoretical and empirical analysis. *Journal of Family Issues*, 26(8), 1103–1130.

Kim, J., McHale, S. M., Osgood, D. W., & Crouter, A. C. (2006). Longitudinal course and family correlates of sibling relationships from childhood through adolescence. *Child Development*, 77, 1746–1761. doi:10.1037/0012-1649.43.4.960.

Kim, J.Y., McHale, S.M., Crouter, A.C. & Osgood, D.W.(2007) Longitudinal linkages between sibling relationships and adjustment from middle childhood through adolescence. *Developmental Psychology*, 43(4), 960-973.

Lockwood, R. L., Kitzmann, K. M., & Cohen, R. (2001). The impact of sibling warmth and conflict on children's social competence with peers. *Child Study Journal*, 31, 47–70.

Mann, H., & Whitney, D.(1947). On a Test of Whether one of Two Random Variable is Stochastically Larger than the Other. *Annals of Mathematical Statistics*, 18(1), 50-60.

Mathis, G. & Mueller, C. (2015). Childhood Sibling Aggression and Emotional Difficulties and Aggressive Behavior in Adulthood. *J Fam Viol*, 30, 315–327. doi 10.1007/s10896-015-9670-5.

McGuire, S., Manke, B., Eftekhari, A., & Dunn, J. (2000). Children's perceptions of sibling conflict during middle childhood: Issues and sibling (dis)similarity. *Social Development*, 9(2), 173–190.

McHale, S. M., Bissell, J., & Kim, J. (2009). Sibling relationship, family, and genetic factors in sibling similarity in sexual risk. *Journal of Family Psychology*, 23, 562–572.

Menesini, E., Camodeca, M., & Nocentini, A.(2010). Bullying among siblings: The role of personality and relational variables. *British Journal of Developmental Psychology*, 28, 921–939.

Milevsky, A., Smoot, K., Leh, M., & Ruppe, R. (2005). Familial and contextual variables and the nature of sibling relationships in emerging adulthood. *Marriage & Family Review*, 37(4), 123 - 141.

Natsuaki, M. N., Ge, X., Reiss, D., & Neiderhiser, J.M.(2009). Aggressive behavior between siblings and development of externalizing problems: Evidence from a genetically sensitive study. *Developmental Psychology*, 45(4), 1009-1018.

Padilla- Walker, L. M., Harper, J.M. & Jensen, A.C. (2010) Self-regulation as a mediator between sibling relationship quality and adolescents' positive and negative outcomes. *Journal of Family Psychology*, 24(4), 419-428.

Richmond, M. K., Stocker, C.M., & Rienks, S.L. (2005). Longitudinal associations between sibling relationship quality, parental differential treatment, and children's adjustment. *Journal Family Psychology*, 19(4), 550-559.

Riggio, H. R. (2006). Structural features of sibling dyads and attitudes toward sibling relationships in young adulthood. *Journal of Family Issues*, 27(9), 1233 – 1250.

Satir, V. (1989). *Πλάθοντας ανθρώπους*. Αθήνα: Κέδρος.

Siddiqui A. A & Ross S. H (1999). How Do Sibling Conflicts End?, *Early Education & Development*, 10(3), 315-332.

Snyder, J., Bank, L., & Burraston, B. (2005). The consequences of antisocial behavior in older male siblings for younger brothers and sisters. *Journal of Family Psychology*, 19(4), 643-653.

Stewart, R. B., Verbrugge, K. M., & Beilfuss, M. C. (1998). Sibling relationships in early adulthood: A typology. *Personal Relationships*, 5, 59 - 74.

Stocker, C.M., Burwell, R.A. & Briggs, M. L. (2002) Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 16(1), 50-57.

Tippett, N. & Wolke, D. (2015). Aggression between siblings: Associations with the home environment and peer bullying. *Aggr. Behav.*, 41, 14–24. doi: 10.1002/ab.21557.

Toth, S. L., Harris, L. S., Goodman, G. S., & Cicchetti, D. (2011). Influence of violence and aggression on children's psychological development: trauma, attachment, and memory. In P. R. Shaver & M. Mikulincer (Eds.), *Human aggression and violence: Causes, manifestations, and consequences* (pp. 351–365). Washington, DC: American Psychological Association.

Tucker, J. C. & Kazura, K. (2013). Parental Responses to School-aged Children's Sibling Conflict. *J Child Fam Stud*, 22, 737–745. doi 10.1007/s10826-013-9741-2.

Updegraff, K. A., Thayer, S. M., Whiteman, S.D., Denning, D.J., & McHale, S.M. (2005). Relational Aggression in Adolescents' Sibling Relationships: Links to Sibling and Parent-Adolescent Relationship Quality. *Family Relations*, 54, 373–385.

Vogt Yuan, A. S. (2009). Sibling relationships and adolescents' mental health: The interrelationship of structure and quality. *Journal of Family Issues*, 30, 1221–1244. doi.org/10.1177/0192513X09334906.

Voorpostel, M., Van Der Lippe, T., & Flap, H. (2012). For better or worse: Negative life events and sibling relationships. *International Sociology*, 27(3), 330 - 348.

White, L. K. (2001). Sibling relations over the life course: A panel analysis. *Journal of Marriage and Family*, 63, 555 - 568.

Αδάμης, Δ., Τσαμπαρλή, Α., & Ταλάντη, Κ. (2015). Ψυχομετρική ανάλυση της ελληνικής έκδοσης του ερωτηματολογίου αδελφικής σχέσης (SRQ). *Ψυχολογία*, 22(1), 1-13.

Κατάκη, Χ. (1998). *Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας*. Αθήνα: Κέδρος.

Χαλικιάς Μ., Μανωλέσσου Α., Λάλου Π. (2015). Μεθοδολογία Έρευνας και Εισαγωγή στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το IBM SPSS STATISTICS. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ.